

Ertuğrul Maviođlu

Köprüden Geçerken

Nevi Şahsına Münhasır Yakın Tarih Notları

Anı

İçindekiler

Önsöz Yerine	9
Köprü	11
Süt.....	16
Yol	20
Moloz	25
İstanbul	30
Çare	38
Darbe.....	42
Davutpaşa	49
Günaydın	52
Hikâye	58
Savaş	64
Televizyon.....	71
Riya	76
Sonbahar	83
Para	91
Sabır	97
Ticaret	101
Klişe.....	106
Sansür	113
İsyân.....	120
Adalet	125

Tarih.....	129
Guguk.....	135
Kanun.....	143
Suç.....	148
Yalan.....	153
Ađrı.....	158
Rüşvet.....	162
Cennet.....	169
Masal.....	175
Kanarya.....	180
Kömür.....	184
Kılıç.....	190
Tatlı.....	199
Eylül.....	203
Vicdan.....	210
Baraj.....	217
Müzik.....	223
Sınır.....	230
Masa.....	237
Dua.....	241
İstisna.....	245

Köprü

Hayır, bilemediniz... Masumların doğrudan ateşin önüne atıldığı, gırtlak kesilip insan kırbaçlanan, sonrasında da “aslında ne oldu?” sorusunu soranların başına büyük kötülüklerin getirildiği o meşum köprüden söz etmeyeceğim. Mevzu çok daha vahim. Toplumun şizofrenik bir biçimde dün ile günü, bugünü ile yarını arasındaki bağlarının nasıl kopartıldığıyla ilgili olacak cümlelerim. Yıllar yılı, adım adım, parça parça toplumsal hafızanın yok edilmesini, bizi dün ile besleyerek yarınlarımızı inşa etmemize yardımcı olan köprülerin birer birer yıkılışını anlatacağım.

12 Eylül 1980 cuntasının üzerinden epeyce bir zaman geçtikten sonra, o karanlık dönemin büyük bölümünü cezaevinde geçirmiş bir arkadaşım, özgürlüğüne kavuşunca neden kendisini sudan çıkmış balık gibi hissettiğine ilişkin uzun uzun düşünmüş ve derin derin iç geçirdikten sonra belleğinin gizli saklı köşelerinden bulup çıkardığı bir anekdotu şöyle anlatmıştı:

“Beni sorgulayan subaylardan biri 1981 yılında şöyle demişti: ‘Öyle bir kuşak yaratacağız ki, sizi tanımayacaklar bile. Onlarla hiç ilişkiniz olamayacak.’ Amasya’da da bir kontrgerilla subayı, başka bir arkadaşımıza da benzer sözler söylemiş. Cezaevindeyken bu sözleri anlamanız kolay olmuyor. Yıllarca içeride yatarken öncelikle size yönelik saldırılarla boğuşuyorsunuz. Dışarıda ise Özalizm toplumun hücrelerine kadar yayılıyor. Gerçekten de bu iki kuşak birbirlerini tanımıyor bile.”

Bu durumu kimilerinin “kuşak farkı” olarak izah etmeye çalıştığını biliyoruz. 1980 öncesinde mücadele içinde olanlar, 1990’ların gençliğini anlamadı ki zaten onların da on yıl öncesinin gençleriyle hiçbir bağı kalmamıştı. 1990 kuşağı milenyum gençlerini hor görürken, milenyum gençliği de bir sonraki kuşağın yaptıklarına akıl sır erdiremeyecekti.

Kuşaklar arasında böylesine derinleşen uçurumların nedenlerine dair tartışırken her vakit bize ipucu verecek zevzek bir kontrgerilla subayı bulamayız elbette. Ama öte yandan, tüm bu sosyal boşlukların organize bir toplum mühendisliği ürünü olduğunu kanıtlayacak verileri de yabana atmamakta fayda var.

Çoğu kez kendimizi, yaşadığımız kritik gelişmelerin, öncesi ya da sonrası yokmuşçasına değerlendirmeler yaparken yakalayabiliyoruz. Sanki ilk kez bizim başımıza gelmiş ve ardından da geçip gitmiş gibi... Oysa düşündüğümüzde, hiçbir olayın nedsensiz ve durup dururken yaşanmadığını, yaşanamayacağını ve hayatımızda keskin bir iz bırakmadan da ayakaltından çekilip gitmeyeceğini keşfetmemiz zor değil.

Bunun için biraz tarih bilinci yeterli olabilir. Görürüz ki, başımıza gelen her kötülük, bir öncekinden daha sofistike, daha girift ve daha rızaya dayalı olarak gelişmesiyle farkını ortaya koyuyor. Geri kalan her şey; yani hayatımızda yarattığı maddi yıkım, duygusal tahribat gibi etkilerse neredeyse aynı kalıyor.

Tüm bunlar doğru, fakat biz çabuk unutan bir toplumuz. O yüzden "Hafıza-i beşer, nisyan ile malûldür," diye bir sözümüz var. Unutuyoruz çünkü unutmak dışında, genellikle pek bir çıkış yolu bulamıyoruz. Üstelik unuttukça iyileştığımızı sanıyoruz. Hem maruz kaldığımız zorbalardan, uyguladıkları can yakan şiddetten, ensemizde boza pişiren haydutlardan, geçit vermez dağ gibi biriken kötülüklerden hızlıca kurtulmanın biricik yolu olarak gördüğümüz için; hem de kuşakların birbirlerine deneyimlerini doğru bir biçimde aktarması, asırlardır bir alışkanlık biçimine dönüşmediği için; en kestirme çıkış yolu olarak unutmayı tercih ediyoruz. Ardımızda bırakmaya çalıştığımız hafıza nişanları ise muktedirin şedit tavrı karşısında pek dayanıklı değil ve göz açıp kapayıncaya kadar silinip gidiyor. Böylelikle dün olan, dün de kalıyor, bugün bilinmiyor, yarına da aktarılmıyor, bugün başımıza geleninse öncesi yok. Anlam bağı kopuk olduğu için de doğabilecek ihtimalleri öngörmek pek mümkün olamıyor.

Süleyman Demirel'in "Dün dündür, bugün bugündür," diye özetlediği gibi her şey. Tıpkı Meclis'te Deniz Gezmiş ve arka-

daşlarının idam kararlarının onaylanması amacıyla iki elini birden kaldırıp oy vermesinin üzerinden henüz çok da uzun bir süre geçmeden; 12 Eylül'ün politik yasaklarının kaldırılması için "Konuşan Türkiye" şiarıyla demokrasi mücadelesine soyunması ve peşinden milyonları sürükleyebilmesi gibi...

Ya da Kenan Evren'in, Zincirbozan'da kilit altına aldığı Demirel'in müsteşarı ve dahi IMF patentli 24 Ocak kararlarının mimarı Turgut Özal örneğinde olduğu gibi... Evren, her nasılsa patronunu hapse tıktığı Özal'ın büyük yeteneklerini keşfetmiş ve küreselleşmenin büyük patronları namına yaptığı darbenin devamlılığı adına, onu paşa emeklisi Bülent Ulusu'ya kurdurduğu hükümette ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığı koltuğuna oturtmuştu. Hatırlayın lütfen. Sonrasında neoliberallerin pompalamalarıyla "Özallı yıllar" diye sitayişle anılan bir sürecin kapısı açılmıştı hani. "Özallı yıllar", gerçekte Türkiye'nin ekonomisini, sosyolojisini, psikolojisini, sözün özü her şeyini küreselleşmeye adapte etmenin birebir pratiğiydi ama o, tıpkı sihirbazlar gibi hiç hak etmediği halde, "demokrasi şampiyonu" olup milyonları alkışlarıyla tempo tutan bir seyirci topluluğu haline dönüştürmeyi başaracaktı.

Demokrasi bahsi geçtiğinde Demirel, Özal ve diğer zat-ı muhteremler hakkında olumlu cümleler kuran, dahası darbeci Kenan Evren'i ya hiç hatırlamayan ya da ressam sanan azımsanmayacak bir nüfusun bu ülkede yaşadığı gerçeği, tümüyle dün, bugün ve yarın arasındaki köprülerin devlet eliyle yıkılmasının; kuşaklar arası zincirlerin koparılmasının, hafızaların silinmesinin sonucu. Böylelikle kendi politik çıkarlarından bütünüyle uzaklaşan toplum, bir avuç zorba azınlığın çıkarlarının güdü-müne tabi olabiliyor.

Sadece bu da değil, devlet adına işlenmiş suçların tarih boyunca üzerinin örtülmesi konusunda gösterilen her zaman ve zemindeki ortak refleksi, dikkatimizi başka bir yöne çekmeli. Azınlıklara yönelik 1955 yılındaki 6-7 Eylül talanının sıradan insanların kendiliğinden sokaklara dökülmesiyle gerçekleştigi, Hrant Dink cinayetinin Trabzon'un Pelitli beldesinden

çıkma sokak arası mafyöz faşist bir grup tarafından işlendiğine, Şeyh Said'in İngiliz ajanı olduğu için ölümü hak ettiğine, Dersim'de yaşanan isyanın ülkenin birliği adına bastırılmak zorunda kalındığına inandırılacak da onların hafızaları bizim gibi zayıf değil. Bizler Maraş, Çorum, Malatya, Sivas, Roboski, Suruç, Ankara gibi büyük katliamların ardındaki gerçekliği görmemekte ısrarlı davransak da onlar kendilerini yenilemeyi, örgütlü kötülüklerini bir virüs gibi bürokrasinin sonraki kuşaklarına aktarmayı iyi biliyorlar.

Saklanan fişlerle, tutulan çetelelerle, karanlık, bir o kadar da derin örgütlenmelerle, ince ince işlenen hafıza notlarıyla zulüm, bir sonraki döneme katlanarak devrediliyor. O yüzden bize ne derlerse desinler, olayları ters yüz ederek aklımızı karıştırsınlar, mesela 6-7 Eylül'ün muhteşem bir kontrgerilla operasyonu olduğunu günü geldiğinde itiraf edebiliyorlar. Hrant Dink cina-yetinin milliyetçisi, cemaatçisi ve sivil demokrasi oyuncusuna varıncaya dek geniş, çelişik ama her biri devletin kanatlarını oluşturan bir örgütlenme ağı içinde zorbalığı hayatımıza kazıya kazıya yerleştirmek isteyenlerin ortak çabasıyla işlendiği arşivlerde saklı.

Şeyh Said'in Kürt olduğu için isyan ettiğini ve o nedenle mezarını bile belirsiz kırdıklarını; Dersim kendi halinde gündelik hayatını sürdürürken, devletin hâkimiyetinin tesisi adına halkın tepesine uçaklarla bindiklerini anımsayacak bir bellekleri var. Üstelik o bellek, yeni katliam ve yıkımlar için de büyük bir potansiyel tehlike özelliğini taşıyor.

İşte tam da bu nedenle ezilenler, itilenler, kakılanlar, hırpalananlar, yoksullar, yoksunlar, kaybedenler, muhalifler ve ötekileştirilenler kendi hafızalarını korumak, barışı, özgürlüğü, eşitliği gerçekleştirmek için dün ile bugün arasındaki köprüyü yeniden inşa etmek zorundalar. Daha da önemlisi, kurulacak bu köprüden geçerken eşyayı ismiyle çağırılmayı da öğrenmeliler.

Çünkü William Shakespeare'in dediği gibi, "Bütün dünler bugünleri aydınlatan fenerlerdir." Yani yaşadığımız ânu aydınlatacak fenerden yoksunsak, anlam bütünlüğünü her daim ka-

çırmaya devam edeceğiz demektir. Örneğin 1982 cunta anayasasının kitlelere “demokrasiye geçiş” diye yutturulduğunu unutmuşsak, bugün göstermelik de olsa varlığını sürdüren parlamentonun işlevsiz hale getirilişini “ileri demokrasi” diye servis etmeleri karşısında da sessizliğimizi korumamız pek mümkün.

O zaman, maruz kaldığımız olayları sadece muktedirin yaptığı tanımlar üzerinden okumak zorunda kalırız ki, bu da sonsuza dek karanlığın ortasında debelenmek ya da yolumuzu hep el yordamıyla bulmaya çalışmak demek. Böyle olmaması için, bilimsel kuşkuculuğu elden bırakmamak, yazmak, kayıt altına almak, bildiğimizi, duyduğumuzu, gördüğümüzü sonraki kuşaklara aktarmak gerek.

Bunu başarabilirsek, bir gün cellâtlar başımıza dikilip, “Öyle bir kuşak yaratacağız ki, sizi tanımayacaklar bile. Onlarla hiç ilişkiniz olamayacak,” cümlesini kurmaya cesaret edemeyecek. İşte o zaman, yüzünü tertemiz bir yola, özgürlük ve eşitliğe dönenleri selamlamak için doğacak güneş, açacak çiçek...